

Datum
2025-12-30

Diarienummer
O 7-2025

Informationsklass
Publik

Inspektionsserie om den dagliga vårdmiljön i SiS särskilda ungdomshem

Innehåll

Inledning	2
1. Opcat-uppdraget	3
2. Om tvångsvård av barn och ungdomar vid särskilda ungdomshem	4
3. Inspektionernas genomförande	7
3.1 Inspektionsseriens tema	7
3.2 Inriktning och metod	7
3.3 Närmare om de inspekterade ungdomshemmen	8
4. Iakttagelser och rekommendationer	10
4.1 Fysisk miljö	10
4.1.1 Utgångspunkter	10
4.1.2 Iakttagelser och inhämtade uppgifter	10
4.1.3 Konsekvenser och risker	15
4.1.4 JO:s rekommendationer	17
4.2 Innehållet i vården	18
4.2.1 Generella utgångspunkter	18
4.2.2 Myndighetens beskrivning av ungdomsvårdens innehåll	18
4.2.3 Iakttagelser och inhämtade uppgifter	19
4.2.4 Konsekvenser och risker	27
4.2.5 JO:s rekommendationer	31

Inledning

Riksdagens ombudsmän fullgör de uppgifter som ett nationellt besöksorgan har enligt FN:s tilläggsprotokoll till konventionen mot tortyr (Opcat). Syftet med uppdraget är att förebygga grym, omänsklig eller annan förnedrande behandling eller bestraffning. En central del av uppdraget är att regelbundet genomföra inspektioner på platser där människor hålls frihetsberövade. Arbetet ska vara framåtsyftande och har ett långsiktigt perspektiv.

I maj 2025 beslutade justitieombudsmannen Thomas Norling att inspektera fyra av de särskilda ungdomshem som drivs av Statens institutionsstyrelse (SiS). Inspektionerna skulle vara inriktade på den dagliga vårdmiljön. Med den avses både den fysiska miljön och innehållet i vården. En god daglig vårdmiljö är ett skydd mot att frihetsberövade utsätts för omänsklig behandling.

Beslutet att genomföra inspektionsserien föregicks av återkommande rapporter i media och uppgifter från SiS om platsbrist på flera av ungdomshemmen. JO har vid tidigare inspektioner av SiS ungdomshem konstaterat att det även funnits problem med underbemanning och brister i personalens kompetens. Myndigheten har vidare haft svårt att erbjuda lämpliga och individuellt anpassade behandlingsinsatser. Det fanns därför anledning att granska hur den dagliga vårdmiljön såg ut och undersöka vilka brister som kan finnas i denna och vilka risker de i så fall medför.

Ungdomshemmen inspekterades under perioden maj–september 2025. Den här rapporten innehåller de viktigaste iakttagelserna och rekommendationerna med anledning av det som kommit fram.

1. Opcat-uppdraget

Enligt FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (konventionen mot tortyr) ska de anslutna staterna vidta effektiva legislativa, administrativa, rättsliga eller andra åtgärder för att förhindra tortyrhandlingar inom varje territorium under dess jurisdiktion. Konventionen gäller i Sverige sedan 1987.

I konventionen definieras begreppet tortyr i korthet som en handling som innebär att någon medvetet utsätts för allvarlig psykisk eller fysisk smärta eller svårt lidande i ett specifikt syfte, t.ex. för att framtvinga information eller för att straffa eller hota en person. Konventionen saknar definitioner av grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. De anslutna staterna ska dock även förhindra att sådana handlingar utförs av företrädare för det allmänna inom dess territorium.

Människor som hålls frihetsberövade löper en särskild risk att utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling. I syfte att stärka skyddet för frihetsberövade och förebygga överträdelser av tortyrförbudet antog FN 2002 det fakultativa protokollet till konventionen mot tortyr, Opcat. Protokollet trädde i kraft 2006.

Stater som anslutit sig till Opcat är bl.a. skyldiga att peka ut ett eller flera nationella besöksorgan. Sedan den 1 juli 2011 fullgör justitieombudsmännen de uppgifter som ett nationellt besöksorgan har enligt Opcat. I egenskap av sådant besöksorgan inspekterar JO platser där människor hålls frihetsberövade, däribland de särskilda ungdomshemmen. I uppdraget ingår också att ge rekommendationer med sikte på att förbättra behandlingen av och förhållandena för frihetsberövade och förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Denna rapport är en del av JO:s arbete som nationellt besöksorgan enligt Opcat.

2. Om tvångsvård av barn och ungdomar vid särskilda ungdomshem

Statens institutionsstyrelse (SiS) är en myndighet som bl.a. ansvarar för tvångsvård av barn och ungdomar.¹ Vården bedrivs vid särskilda ungdomshem. På hemmen placeras barn och ungdomar med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). SiS ansvarar även för verkställigheten av sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU). Platser för sådan vård finns vid vissa av ungdomshemmen.

Vård enligt LVU ska bl.a. beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende (3 § LVU). Beslut om vård fattas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden. En ansökan om vård ska innehålla en redogörelse för den vård som nämnden avser att anordna (en vårdplan).

De särskilda ungdomshemmen finns för de unga som är omhändertagna enligt 3 § och som behöver stå under särskild noggrann tillsyn. Det är socialnämnden som beslutar om den unge ska vistas i ett särskilt ungdomshem. SiS har då till uppgift att anvisa en plats i ett sådant hem. I akuta fall ska det ske omedelbart.

Socialnämnden ska noga följa vården av den som vårdas enligt LVU. Har den unge beretts vård enligt 3 § ska nämnden var sjätte månad pröva om vården ska upphöra. Vården ska upphöra om den inte längre behövs. Vård med stöd av 3 § upphör dock senast när den unge fyller 21 år.

Vård enligt LSU är en påföljd för allvarlig brottslighet. Har någon begått ett brott innan han eller hon har fyllt 18 år får domstolen bestämma påföljden till sluten ungdomsvård i stället för till fängelse (32 kap. 5 § brottsbalken). Domstolen bestämmer då straffets längd till lägst 14 dagar och högst fyra år. Vården inleds genom att den dömd tas in i ett särskilt ungdomshem.

Verkställigheten av sluten ungdomsvård ska utformas så att den dömdes anpassning i samhället främjas och de skadliga följderna av frihetsberövandet motverkas. Verkställigheten ska planläggas och genomföras efter samråd med socialtjänsten i den dömdes hemort. En individuellt utformad verkställighetsplan ska upprättas.

Gemensamt för vård enligt LVU och LSU är att SiS under vissa förutsättningar har rätt att använda ingripande kontroll- eller tvångsåtgärder mot de intagna. Den som vårdas enligt LVU kan t.ex. beredas vård på en låsbar enhet. Vården för den som dömd till sluten ungdomsvård ska inledas på

¹ I den här rapporten avses med barn de som är skolpliktiga och med ungdomar de som inte är det. Om hänvisning görs till rättsliga instrument som benämner individerna på annat sätt används de begreppen i stället.

en sådan enhet. Så snart förhållandena medger det ska den dömda ges möjlighet till vistelse under öppnare former.

SiS kan även besluta om andra kontroll- eller tvångsåtgärder såsom begränsningar av besök, vård i enskildhet och avskiljande. För i stort sett samtliga åtgärder gäller att de endast får användas om de står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Beslut om sådana åtgärder ska prövas fortlöpande och alltid omprövas samt upphöra när det kan bedömas att behovet av dem inte längre finns.

Det finns 22 ungdomshem för LVU- och LSU-vård. Hemmen ska vara indelade i säkerhetsnivåer. Ett hem som inte tillhör den lägsta nivån har förhöjd säkerhetsnivå. Myndigheten har delat in hemmen i tre nivåer; hög (nivå 1), god (nivå 2) och normal (nivå 3). Inför att ett barn eller en ungdom ska placeras gör myndigheten en bedömning av vilken säkerhetsnivå han eller hon ska placeras i. En intagen som är placerad vid ett hem med förhöjd säkerhet (nivå 1 eller 2) bedöms ha betydande risker för avvikning samt hot och våld. De som är placerade där verkställer ofta sluten ungdomsvård. Ett barn eller en ungdom som bedöms ha lägre risk för t.ex. avvikning ska placeras i ett hem med normal säkerhet.

Ungdomshemmen är spridda över hela landet och flertalet är belägna relativt isolerat på landsbygden. Vid hemmen finns tre huvudtyper av avdelningar: avdelningar för mottagning och behovsbedömning (MBB), behandlingsavdelningar samt avdelningar för verkställighet av sluten ungdomsvård.

Enligt SiS verksamhetsplan för åren 2025-2027 uppgår det totala antalet planerade platser för ungdomsvården år 2025 till 790. Dessa delas in i låsbara och öppna platser. Antalet låsbara platser uppgår till 689 (522 för LVU-vård och 167 för sluten ungdomsvård) och antalet öppna platser uppgår till 101 (75 för LVU-vård och 26 för LSU-vård). Platserna delas också in i platser för pojkar respektive flickor. Av planen framgår vidare att SiS har haft en ansträngd platssituation under flera år och att det finns ett behov av att utöka antalet platser inom ungdomsvården.

När SiS bedriver vård vid ungdomshemmen ska myndigheten svara för att barn och unga får en god, ändamålsenlig och rättssäker vård som ger bättre förutsättningar för ett socialt fungerande liv utan missbruk, kriminalitet och annat socialt nedbrytande beteende. Verksamheten ska vara utformad så att den tillgodoser behovet av trygghet och säkerhet för de som är placerade där. Myndigheten ska vidare utforma sin verksamhet så att den utgår från bl.a. flickors och pojkars villkor och behov. Inför beslut och andra åtgärder som kan röra barn ska myndigheten bedöma konsekvenserna för barn och då ta särskild hänsyn till barns bästa. Myndigheten ska även särskilt svara för

- planering, ledning och drift av hemmen,
- anvisning av platser till hemmen,

-
- fortlöpande anpassa antalet platser vid hemmen till behovet,
 - ekonomisk styrning, resultatuppföljning och kontroll, samt för
 - metodutveckling, forskning, uppföljning av vårdresultat och utvecklingsarbete.²

² Se 1-4 §§ förordning (2007:1132) med instruktion för Statens institutionsstyrelse.

3. Inspektionernas genomförande

3.1 Inspektionsseriens tema

Inom ramen för inspektionsserien har JO besökt fyra ungdomshem under perioden maj – september 2025. Samtliga inspektioner har varit oanmälda. Det övergripande syftet med inspektionerna har varit att granska vårdmiljön för barn och ungdomar som är placerade enligt LVU och de som verkställer slutna ungdomsvård. Målet har varit att undersöka vilka risker som brister i vårdmiljön kan medföra för dem. Med vårdmiljön avses i denna rapport dels den fysiska miljön, dels innehållet i vården i form av tillgång till bl.a. vård och behandling, skola och aktiviteter.

Tillgången till en god vårdmiljö är viktig för de barn och ungdomar som vårdas i ungdomshemmen. Placeringen enligt LVU kan pågå under obestämd tid och flertalet av barnen och ungdomarna vet inte hur länge de ska vistas där. För de med längre placeringar blir institutionen därmed i praktiken deras hem. Det är därför av yttersta vikt att barnen och ungdomarna får tillgång till både högkvalitativ behandling för sin specifika problematik och en god fysisk miljö med meningsfulla aktiviteter och rutiner. Det gäller självfallet även de som verkställer slutna ungdomsvård. En sådan verkställighet ska också stärka den dömdes förutsättningar utanför institutionsmiljön. I dessa fall vet dock den dömda hur lång vistelsen på hemmet kommer att bli eftersom straffet är tidsbestämt.

SiS ungdomshem har under en längre tid haft brist på platser, vilket resulterat i att barn och ungdomar har behövt vänta i kö för att få en placering. Det är fråga om barn och ungdomar där socialnämnden bedömt att tvångsvården måste påbörjas omedelbart med hänsyn till bl.a. riskerna för deras hälsa och utveckling. JO har tidigare riktat allvarlig kritik mot SiS för att myndigheten inte kan leva upp till lagkravet om att omedelbart anvisa plats i akuta situationer. Om inte barnet eller ungdomen omedelbart anvisas en plats, och den allvarliga utvecklingen inte bryts, finns det en uppenbar risk för att han eller hon råkar mycket illa ut. Att barn och ungdomar inte får sina särskilda vård- och behandlingsbehov tillgodosedda kan alltså innebära risker för deras liv och hälsa. Enligt uppgifter från SiS står nu 49 barn och ungdomar i kö för att få vård. En granskning av vårdmiljön för barn och ungdomar i SiS ungdomshem är därför angelägen.

3.2 Inriktning och metod

Inspektionen har inriktats på följande huvudområden:

- Utformningen av boenderum och allmänna utrymmen samt utrymmen för skola, utevistelse och aktiviteter.
- Barnens och ungdomarnas faktiska tillgång till behandling, skola och aktiviteter.
- Beläggningssituationens påverkan på den fysiska miljön och innehållet i vården på hemmen.

Under inspektionerna har information hämtats in genom dels samtal med barn, ungdomar och personal, dels dokumentationsgranskning. Samtal har hållits med 44 barn och ungdomar samt med 42 i personalen. Vid samtalen har särskilt framtagna frågemanualer använts.

I samtalen med barnen och ungdomarna har en särskild kartläggning genomförts av deras senaste dygn innan samtalet ägde rum. Vid kartläggningen har de fått svara på frågor om vad de har gjort under det senaste dygnet, uppdelat i femtonminuterssegment. Deras svar har därefter delats in i olika kategorier utifrån aktiviteternas syfte och karaktär.³ Syftet med en noggrannare kartläggning av deras dygn är att få en tydligare bild av deras aktivitetsnivå samt deras faktiska tillgång till behandling, skola och aktiviteter under en dag.

På varje hem har JO:s medarbetare valt ut två eller tre avdelningar för intervjuer med barn, ungdomar och personal. Vid urvalet av barn och ungdomar har målet i första hand varit att få en spridning både vad avser den tid som de befunnit sig i hemmet och huruvida de har placerats där med stöd av LVU eller verkställer sluten ungdomsvård. JO:s medarbetare har talat med både flickor och pojkar. Det har varit frivilligt för samtliga barn och ungdomar att delta i samtalen. Vad gäller personal har huvudsakligen de som ansvarar för barnens och ungdomarnas dagliga omvårdnad på avdelningarna, de som har till uppgift är att utreda deras problematik och vårdbehov samt hälso- och sjukvårdspersonal intervjuats.

3.3 Närmare om de inspekterade ungdomshemmen

JO har valt att inspektera sådana hem som tar emot barn och ungdomar som vårdas med stöd av LVU men också de som ska verkställa sluten ungdomsvård. Inriktningen har också varit att besöka hem som tar emot såväl flickor som pojkar samt hem för både skolpliktiga och icke skolpliktiga barn och ungdomar. Hänsyn har även tagits till om ett hem tidigare har inspekterats av JO. Det har också varit önskvärt att sprida besöken över landet.

De fyra inspekterade hemmen är Bärby utanför Uppsala, Folåsa utanför Linköping, Ljungbacken i Uddevalla och Råby i Lund.

Ungdomshemmet Bärby tar emot icke skolpliktiga pojkar med psykosocial problematik samt kriminalitet och missbruk. Hemmet erbjuder behandling av ungdomar med sexualproblematik. Bärby har 48 platser fördelade på åtta avdelningar. Det finns två slutna avdelningar och en öppen avdelning för de som verkställer sluten ungdomsvård. Det finns också fyra låsta avdelningar och en öppen avdelning för LVU-vård. En av de låsta avdelningarna för LVU-vård är en särskild avdelning avsedd för placerade med särskilda tillsynsbehov

³ Kartläggningen är baserad på den metod som används i Sturidsson, K. m.fl.(2007) Time Use in Forensic Psychiatry: an Exploratory Study of Patients' Time Use at a Swedish Forensic Psychiatric Clinic, International Journal of Forensic Mental Health, 6:1, 79-87, <https://doi.org/101080/14999013.2007.10471251>.

(STB). Den avdelningen har säkerhetsklass 2. I övrigt är Bärby en institution i säkerhetsklass 3. Hemmet har inte tidigare inspekterats av JO.

Ungdomshemmet Folåsa tar emot skolpliktiga flickor med psykosocial problematik samt kriminalitet och missbruk. Vid inspektionen hade Folåsa 28 platser fördelade på fem avdelningar. Fyra avdelningar är låsta avdelningar och en är öppen, alla avsedda för LVU-vård. Vid besöket var en avdelning stängd p.g.a. renovering. Folåsa är en institution i säkerhetsklass 3. Hemmet har inte tidigare inspekterats av JO.

Ungdomshemmet Ljungbacken tar emot icke skolpliktiga pojkar med psykosocial problematik samt kriminalitet och missbruk. Vid inspektionen hade Ljungbacken 46 platser fördelade på sju LVU-avdelningar, varav sex är låsta och en är öppen. Vid inspektionstillfället var även några ungdomar som verkställer sluten ungdomsvård placerade på två av dessa avdelningar. En avdelning var stängd p.g.a. renovering. Ljungbacken är en institution i säkerhetsklass 3. Hemmet har inte tidigare inspekterats av JO.

Ungdomshemmet Råby tar enbart emot ungdomar som verkställer sluten ungdomsvård. Råby har 52 platser fördelade på åtta avdelningar. Det finns två slutna avdelningar för icke-skolpliktiga flickor, fem slutna avdelningar för icke-skolpliktiga pojkar och en öppen avdelning för icke-skolpliktiga flickor och pojkar. Råby är en institution i säkerhetsklass 3. Hemmet inspekterades av JO år 2014.

4. Iakttagelser och rekommendationer

4.1 Fysisk miljö

4.1.1 Utgångspunkter

Det finns inte några detaljerade regler i svensk rätt som gäller utformningen av utrymmen inom ungdomsvården. Som redan nämnts ansvarar SiS på ett generellt plan för att de barn och ungdomar som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen får en god, ändamålsenlig och rättssäker vård. Av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hem för vård eller boende framgår att ungdomshemmens lokaler och utrustning ska vara ändamålsenliga för den verksamhet som bedrivs vid respektive ungdomshem. Lokalerna ska vara anpassade så att de möjliggör en trygg och säker vård samt vara utformade med hänsyn till den personliga integriteten.⁴

Närmare vägledning om kraven på den fysiska miljön kan hämtas från uttalanden av Europarådets kommitté mot tortyr (CPT). CPT är ett besöksorgan med uppgift att besöka platser i Europarådets medlemsstater där människor kan hållas frihetsberövade. Syftet med CPT:s arbete är att stärka det skydd som frihetsberövade har mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning enligt Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). CPT publicerar sina uttalanden i bl.a. särskilda standarder, årsrapporter och rapporter efter genomförda besök.

I en särskild standard om unga frihetsberövade⁵ som är dömda för brott har CPT bl.a. uttalat följande. Platser där ungdomar hålls frihetsberövade bör erbjuda en positiv och individanpassad miljö som respekterar ungdomarnas värdighet och privatliv. Alla rum ska vara lämpligt inredda och med god tillgång till naturligt ljus och ventilation. Ungdomarna bör som utgångspunkt ha ett eget sovrum. De bör vidare ha nära tillgång till sanitetsutrymmen som är hygieniska och vars utformning respekterar deras integritet. Rastgårdarna ska vara rymliga och lämpligt utrustade för fysisk aktivitet. Standarden ger uttryck för allmänna utgångspunkter om boendemiljön för frihetsberövade unga och bör självklart gälla även för andra ungdomar än de som är frihetsberövade p.g.a. brott.

Vidare konstaterar CPT att dömda ungdomar som huvudregel inte bör vistas tillsammans med andra ungdomar som vårdas av andra skäl än att de har begått brott. CPT har också vid upprepade tillfällen identifierat att en fängelseliknande miljö inte bidrar till ungdomarnas välbefinnande.⁶

4.1.2 Iakttagelser och inhämtade uppgifter

Boendemiljön

Boendemiljön på hemmen varierar vad gäller lokalernas storlek, utformning,

⁴ Se 7 kap. 1 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hem och boende (HSLF-FS 2016:55).

⁵ Se CPT/Inf(2015)1-part rev 1, p.101-105.

⁶ Se t.ex. CPT/Inf(2023)12, p. 231, CPT/Inf (2021)27, p. 180 och CPT/Inf(2019)16, p. 66.

skick och standard. Detta beror ofta på beståndets utformning, ålder och underhåll. Avdelningarna i de äldre bestånden är generellt sett slitna och mörka och de ger inte ett särskilt ombonat intryck. Sådana avdelningar finns i samtliga hem, t.ex. Höjden i *Bärby*, Röda stugan i *Folåsa*, Hälsö i *Ljungbacken* och Onsjögården i *Råby*. Flera avdelningar är i stort behov av renovering och underhållsarbete. De nyare avdelningarna, t.ex. Klockbacka i *Bärby*, Syd- och Nordkoster i *Ljungbacken* och Hagen i *Folåsa*, utgörs av modulhus av standardmodell. Utrymmena i dessa hus är i regel stora, moderna och väl skötta. Dessa saknar i vissa fall möjligheter till sektionering. Generellt sett uttryckte många barn och ungdomar att de är nöjda med den fysiska miljön på hemmen, särskilt de som bor på de nyare avdelningarna. Bilden är dock inte helt entydig. Även de som bor på de äldre avdelningarna kunde beskriva den fysiska miljön som relativt god.

Boenderummen i hemmen är generellt sett lämpligt utrustade med säng, sängbord, skrivbord, stol och tillräckligt med plats för förvaring av kläder. Vissa rum har även en TV. Flera intagna klagade dock på att sängmadrassen är hård och obekväm och att de får ont i ryggen av att ligga i sängen. I boenderummen på Röda stugan i *Folåsa* är sängen, skrivbordet och hyllorna monterade intill varandra och det finns inget utrymme mellan möblerna. Rummen upplevdes som små och trånga. I de allmänna utrymmena på avdelningarna finns ofta spelmöjligheter, pingisbord, TV och sittmöbler. Vid inspektionerna noterades dock att vissa möbler i dessa utrymmen var trasiga. På Onsjögården i *Råby* och på Röda stugan i *Folåsa* är de allmänna utrymmena svåra att överblicka på grund av deras labyrintliknande utformning.

Såväl boenderummen som de allmänna utrymmena är generellt sett torftigt inredda och kan ibland upplevas som kala. Avdelningarna ger ofta ett otrivsamt intryck. Det finns dock exempel på motsatsen. På Malinsro i *Råby* finns färgskiftningar och mönster på väggarna, som även återspeglas i inredningen (t.ex. på möbler och kuddar). Vidare har avdelningen möbler i komposit i olika färger. Ungdomarna kan välja färg på vissa möbler och på så sätt påverka färgsättningen i sina rum. I flera av rummen finns även en matta, gardiner och en säng med tjockare madrass.

I vissa hem är städningen undermålig, exempelvis på Albogården i *Råby*. Ett barn i *Folåsa* beskrev att ”det är äckligt på många ställen” och att ”det finns myror i besticklåda och blodfläckar på element. Det är äckligt på stolarna och hår överallt”. JO:s medarbetare noterade att det på några hem finns ofräscha toalett- och duschutrymmen, där det i något fall även förekommer mögelangrepp. Sådana brister uppmärksammades bl.a. på Röda stugan i *Folåsa* och på Albogården i *Råby*. Flera ungdomar på Onsjögården i *Råby* berättade också om ”stopp och lätt översvämning i duschen”, att ”det är mögel” samt att det finns silverfiskar där. En ungdom på Hälsö i *Ljungbacken* uppgav att det blir ”vatten runt hela toaletten” när man duschar. En annan

ungdom på Sydkoster i *Ljungbacken* beskrev att ”det känns som en biltvätt när jag duschar, det finns inget munstycke”.

Boenderum på avdelningen Hagen i Folåsa

Flera intagna gav också uttryck för att ventilationen är dålig. ”Man kokar på kvällen”, berättade en ungdom på Sydkoster i *Ljungbacken*. Ytterligare en ungdom på samma hem beskrev att ”det blir mycket varmt och känns instängt”. På Onsjögården i *Råby* berättade en ungdom att det är nödvändigt att ha jacka på sig inomhus på vintern.

Vissa av avdelningarna har en högre säkerhetsnivå än andra, t.ex. Klockbacka i *Bärby*. De ungdomar som placeras där får vanligen inte gå utanför avdelningens skalskydd och några av dem beskrev miljön som instängd. En ungdom tyckte att han hade ett ”väldigt sterilt rum, känns som ett häkte” och ”att Klockbacka är lite mer fängelsekänsla än andra institutioner. Galler för fönster, tunga möbler, allt sitter fast och det är stängsel runt om.”

Vid inspektionstillfällena var ungdomshemmen fullbelagda, i vissa fall förekom överbeläggning. Alla barn och ungdomar hade dock egna rum. Det förekom alltså inte att rummen dubbelbelades. Eftersom det för närvarande saknas tillräckligt med platser vid SiS särskilda ungdomshem, finns en risk för att barn och ungdomar placeras på hem som inte alltid har den säkerhetsnivå som det kräver. JO:s medarbetare noterade att i ungdomshemmen *Bärby* och *Ljungbacken* var ungdomar som verkställer slutna ungdomsvård placerade tillsammans med LVU-ungdomar. Det medför att dessa båda grupper av intagna vårdas tillsammans på samma avdelning, dvs. i strid med det som CPT rekommenderat. I *Bärby* noterades även att barn

under 16 år hade placerats i hemmet trots att det är avsett för icke skolpliktiga ungdomar. En institutionschef uttryckte att ”vi får de ungdomar vi får”.

Den yttre miljön

Även rastgårdarna i de inspekterade hemmen varierar i sin utformning och storlek. Skillnader finns såväl mellan de olika hemmen som mellan avdelningar på samma hem. De nyare avdelningarna har i regel större rastgårdar som är inneslutna av ett plank och med fönster som det går att se ut igenom. Där finns bättre möjligheter att utöva olika slags aktiviteter. De består ofta av både asfalt och gräsmatta och gör att utrymmet kan användas för idrottsliga aktiviteter eller som ett grönområde. De äldre avdelningarnas rastgårdar är däremot ofta mindre till ytan och torftigt utformade. Exempelvis är rastgården på Hälsö i *Ljungbacken* liten till ytan. Den är också mindre ändamålsenlig eftersom den är helt täckt av asfalt och utrustad med endast en trasig basketkorg och några solstolar. Avdelningen Garanten i *Bärby* saknar en ändamålsenlig rastgård. Det finns också rastgårdar som är inhägnade med stängsel och taggtråd, t.ex. på Klockbacka i *Bärby*.

Rastgård på avdelningen Hälsö i ungdomshemmet Ljungbacken

Det finns även skillnader vad gäller hemmens omgivande miljöer. Vissa hem såsom *Råby* har stora grönområden med fruktträd och blommor, vilket ger en lummig och öppen känsla. Hela institutionsområdet är dock inramat av stängsel. *Ljungbacken* ligger mitt i ett bostadsområde och det går en allmän väg rakt igenom området. Hemmet är inte omgärdat av stängsel. Vid *Bärby* är vissa byggnader inhängande med stängsel men inte andra. Vid *Bärby* finns gräsmattor, en damm och en promenadstig.

Utrymmen för skolverksamhet

Vid samtliga inspekterade ungdomshem bedriver SiS skolverksamhet, oftast i en separat skolbyggnad. Samtliga inspekterade lokaler är moderna, väl skötta och ändamålsenligt utformade. De är lämpligt utrustade och anpassade för skolundervisning i olika ämnen, t.ex. naturkunskap, hemkunskap, musik, matematik och samhällskunskap. Vid *Råby* finns även en s.k. eldkåta som kan användas i viss idrottsundervisning för att efterlikna en vistelse i den fria naturen. Vid *Ljungbacken* finns en större verkstad med möjligheter till snickeri och slöjd. Lektionssalarna är i princip utformade för mindre klasser. Det finns fullt fungerande skolbibliotek vid samtliga hem. Vissa av skolbiblioteken har tysta rum, exempelvis i *Råby*. Vid *Folåsa* var eleverna indelade i mindre klasser och en klasserna bestod av blandade grupper från olika avdelningar. Vid *Ljungbacken* påpekade ledningen att det i skolbyggnaden saknas möjlighet till sektionering. Det innebär att ett större rum inte kan användas alls inom skolverksamheten eftersom det finns ungdomar som inte kan vistas där tillsammans, framför allt av säkerhetsskäl. Förutom särskilda skolbyggnader finns också särskilt anpassade lokaler för yrkesutbildning, bl.a. i *Bärby* och *Ljungbacken*.

Det förekommer att skolundervisningen bedrivs i klassrum på avdelningen i stället för i hemmets separata skolbyggnad. Så är fallet på Klockbacka i *Bärby* och på Sydkoster i *Ljungbacken*. Dessa avdelningars lokaler är inte anpassade för undervisning i alla ämnen.

Rastgård på avdelningen Röda stugan i Folåsa ungdomshem

Utrymmen för aktiviteter

Samtliga inspekterade ungdomshem har särskilda anläggningar för aktiviteter, bl.a. gym, idrottshallar och multiarenor. Anläggningarna varierar i skick och storlek. Alla intagna har inte heller samma möjligheter att besöka t.ex. idrottshallen eller en multiarena. På t.ex. Klockbacka i *Bärby* finns ett stort och modernt gym som endast får användas av de ungdomar som är placerade på den avdelningen. Övriga ungdomar på hemmet har tillgång till ett mindre gym, som är relativt slitet, och till en relativt stor bollhall. Flera ungdomshem, bl.a. *Ljungbacken* och *Råby*, har multiarenor för fotboll, basket m.m. Vid *Råby* finns även en arena för padel samt en verkstad med möjlighet till träbearbetning, cykelvård, trädgårdsarbete och keramik. Vid *Folåsa* finns en idrottsplan.

4.1.3 Konsekvenser och risker

En förutsättning för att SiS ska kunna ge barn och ungdomar en god och säker vård är att ungdomshemmen har tillgång till lämpliga och ändamålsenliga lokaler för sin verksamhet. Detta har betonats av CPT och av JO vid flera tillfällen. Goda fysiska förhållanden är ofta av stor betydelse för barn och ungdomars hälsa och välbefinnande och även en förutsättning för att de ska kunna ta till sig vård och behandling. Det måste anses självklart att undermåliga och bristande fysiska förhållanden inte bidrar till en god vårdmiljö, vilket i förlängningen kan påverka den dagliga vårdsituationen för barnen och ungdomarna. En god fysisk miljö är särskilt viktigt inom tvångsvården för barn och ungdomar, eftersom de p.g.a. sin ålder generellt sett utgör en mer sårbar grupp än vuxna och den miljö som de vistas i många gånger inte är anpassad efter deras särskilda behov.

Inspektionsserien visar att SiS bedriver vård i lokaler som är nedgångna, undermåliga och mindre ändamålsenliga. Många lokaler är i stort behov av reparation och underhåll.⁷ Det finns alltså stora generella brister i den fysiska miljön på ungdomshemmen. Det finns även exempel på undermålig städning, mögelangrepp och ohygieniska sanitetsutrymmen. Dessa förhållanden riskerar att få konsekvenser för barnens och ungdomarnas fysiska hälsa. Att inte ha möjlighet att vårda sin hygien under tillräckligt goda sanitära förhållanden är också ovärdigt. Det finns även uppgifter som tyder på att ventilationen på avdelningarna inte alltid är anpassad till rummets yta och funktion, och i vissa fall inte heller till naturliga årstidsväxlingar i temperatur. Bristande ventilation kan ge upphov till hälsobesvär såsom koncentrationssvårigheter, huvudvärk, onormal trötthet och irritation av slemhinnor och ögon, särskilt för personer med allergiska sjukdomar.

Det måste anses självklart att utevistelse och fysisk aktivitet är positivt för människor. Det är också rimligt att anta att förekomsten av grönområden förbättrar människors mående. Mot denna bakgrund är det problematiskt att det finns brister vad gäller hemmens rastgårdar och utemiljön i övrigt.

⁷ Se SiS lokalförsörjningsstrategi för 2020–2030 med dnr 2.1.1-4966-2023.

Den otrivsamma känslan på avdelningarna är påtaglig på flera ungdomshem, vilket är oroväckande. Detta kan delvis förklaras av att hemmen behöver ha fungerande säkerhetsarrangemang. Det finns dock goda exempel på mer funktionella och trivsamma miljöer, bl.a. på Malinsro i *Råby*.

I en rapport, som bygger på resultaten från ett forskningsprojekt om den fysiska miljöns betydelse för de som vårdas på de särskilda ungdomshemmen, beskrivs att tidigare forskning visat att främjad hemkänsla har ett samband med minskad förekomst av depression och oro. Vikten av en hemlik och trygg miljö beskrivs som särskilt viktig för de som vårdas inom SiS, eftersom de många gånger kan ha erfarenheter av trauman och sviktande omsorg.⁸ Det är mycket viktigt att en institution utformas så att den kan upprätthålla en säker miljö för såväl intagna som personal, samtidigt som den är trivsam. Det är ytterst bekymmersamt att det finns ungdomar som har beskrivit den fysiska miljön som instängd eller fängelselik. Det är rimligt att anta att en alltför instängd miljö kan få konsekvenser för barn och ungdomars välbefinnande, t.ex. genom att deras mående och möjligheter till psykologisk och kognitiv utveckling försämras. Ett sådant antagande ligger också i linje med vad CPT tidigare har uttalat.

De brister i den fysiska miljön som redovisats kan i vart fall delvis förklaras med att verksamheten bedrivs i äldre lokaler men också med att SiS använder lokaler som initialt var avsedda för helt andra verksamheter. Ytterligare en omständighet är att SiS i regel är hyresgäst i de lokaler som myndigheten använder. Även om SiS hyr lokalerna åligger det dock alltid myndigheten att löpande se till att den fysiska miljön är godtagbar och anpassad för den verksamhet som bedrivs.

När det gäller beläggningssituationens påverkan på den fysiska miljön har det framkommit, som tidigare nämnts, att SiS har beslutat att vissa av ungdomshemmen i säkerhetsnivå 2 och 3 också ska ta emot sådana barn och ungdomar som ska verkställa sluten ungdomsvård. En sådan lösning riskerar att medföra negativa konsekvenser, både för verksamheten och för de barn och ungdomar som placeras i ett sådant hem. En orsak till det är att den fysiska miljön, exempelvis när skalskydd saknas runt hemmet, inte är anpassad för att med tillräcklig säkerhet kunna ta emot de som verkställer sluten ungdomsvård. I vissa fall kan inte skolverksamheten bedrivas i skolan utan endast på avdelningen, och ungdomarna har då i princip endast möjlighet att komma ut på rastgården, vilket innebär att deras tillvaro blir mycket begränsad. På detta sätt blir dessa individer mer inlåsta än vad som är nödvändigt i det individuella fallet. Denna situation kan vidare bidra till andra oönskade konsekvenser för övriga intagna, exempelvis genom att tillgängliga resurser inte räcker till. Sammantaget är det som har kommit fram ytterst bekymmersamt.

⁸ Se Institutionsvård i fokus, rapport nr 1, 2024, s. 70.

4.1.4 JO:s rekommendationer

SiS rekommenderas säkerställa

- att alla utrymmen som barnen och ungdomarna har tillgång till löpande repareras och underhålls,
- att alla utrymmen som barnen och ungdomarna har tillgång till fortlöpande städas och hålls i god ordning,
- att avdelningarna är ändamålsenligt och trivsamt inredda,
- att det finns ständig tillgång till lämpliga och ändamålsenliga områden och lokaler för utevistelse, skolverksamhet och aktiviteter, och
- att de barn och ungdomar som placeras med stöd av LVU inte placeras tillsammans med de som verkställer sluten ungdomsvård.

4.2 Innehållet i vården

4.2.1 Generella utgångspunkter

I FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) finns bestämmelser som ska genomsyra all behandling av barn, bl.a. principen om barnets bästa och rätten att bli lyssnad på. Konventionen gäller som svensk lag. I konventionen finns bl.a. bestämmelser om behandlingen av barn som är dömda för brott. I artikel 40 anges att barnet ska behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och det önskvärda i att främja att barnet återanpassas till och tar på sig en konstruktiv roll i samhället. I konventionen finns även beskrivet vad som ska gälla angående barns rätt till utbildning, rätt till god hälso- och sjukvård och rätt till lek och rekreation.

Vägledning kan också hämtas från vad CPT har rekommenderat. CPT har i sin särskilda standard om unga frihetsberövade som är dömda för brott, uttalat flera saker om innehållet i vården. CPT har bl.a. framhållit att det bör finnas en individuell plan för varje intagen med specifika mål och tidsgränser för insatsen. Planen bör ange hur vården på bästa sätt ska utveckla och främja den unges återanpassning till samhället. CPT framhåller att den utbildning och yrkesträning som erbjuds ungdomar ska likna den som erbjuds i samhället i övrigt, och det ska finnas professionella lärare eller utbildare. CPT betonar vidare vikten av att ungdomars specifika medicinska behov tillgodoses. Insatser för medicinska behov ska enligt CPT vara en integrerad del av en multidisciplinär vård, dvs. en vård som består av såväl medicinska som psykiatriska och sociala insatser. Ungdomarna har enligt CPT ett särskilt behov av fysisk aktivitet och intellektuell stimulans. De bör dagligen erbjudas ett fullständigt program med utbildning, idrott, yrkesutbildning, rekreation och meningsfulla aktiviteter. De bör även ha möjlighet att motionera åtminstone två timmar per dag, varav en timme utomhus⁹.

4.2.2 Myndighetens beskrivning av ungdomsvårdens innehåll

I egna riktlinjer och instruktioner beskriver SiS den vård och behandling som myndigheten ska erbjuda barn och ungdomar. En första del av vården och behandlingen ska utgöras av s.k. *omsorg och stabilisering*, som tar sikte på olika åtgärder i syfte att etablera goda vanor såsom sömn, kost och skolgång. Därutöver ska barnet och ungdomen få tillgång till *individuellt anpassad behandling*, som består av olika behandlingsaktiviteter. En första typ av behandlingsaktivitet är färdighetsträning, dvs. aktiviteter som ska bidra till barnets och ungdomens förmåga att klara av ett självständigt vardagsliv. En annan typ av behandlingsaktiviteter är programverksamhet, som avser kunskapsbaserade behandlingsprogram med målet att bl.a. minska risken för återfall i missbruk och kriminalitet. Till sist finns också andra strukturerade

⁹ CPT/Inf(2015)1-part rev 1, p.108.

behandlingsaktiviteter, som är aktiviteter i form av t.ex. samtal som ska höja barnets och ungdomens motivation till förändring.

Utöver omsorg och stabilisering och individuellt anpassad behandling, ska barnen och ungdomarna även få tillgång till dels *skolundervisning*, dels *hälso- och sjukvård*. När det gäller skolundervisning har barn och ungdomar inom SiS rätt till utbildning på heltid motsvarande den skolform som de tillhör. Enligt en central timplan ska myndigheten erbjuda 23 timmars undervisning i veckan. Vad därefter gäller hälso- och sjukvård har SiS åtagit sig att vara vårdgivare, vilket innebär att myndigheten har att följa nationell hälso- och sjukvårdslagstiftning. Vid ungdomshemmen ska det därför finnas tillgång till olika kompetenser såsom läkare, sjuksköterskor och psykologer.

I dokumentet Riktlinjer för utformning och genomförande av sluten ungdomsvård (LSU), anger myndigheten vad som särskilt gäller för de som verkställer sådan påföljd. Vården och behandlingen för denna grupp sägs motsvara den som erbjuds för de barn och ungdomar som är placerade inom ungdomsvården i övrigt, men med särskilt fokus på återfallsförebyggande insatser inom kriminalitetsområdet. Fokus vid en placering på en avdelning för ungdomar som verkställer sluten ungdomsvård ligger inledningsvis på bedömningar av vårdbehovet, för att sedan övergå till behandling och andra återfallsförebyggande insatser.

För barn och ungdomar som vårdas enligt LVU ska vården och behandlingen beskrivas i en behandlingsplan. En sådan innehåller bl.a. information om vilka individuella behov som finns och hur de ska prioriteras, vilka delmål barnet eller ungdomen ska arbeta mot och vilka aktiviteter som ska genomföras. Behandlingsplanen ska hållas aktuell under hela placeringen och följas upp minst var fjärde vecka. För de som verkställer sluten ungdomsvård upprättas i stället en verkställighetsplan. Med verkställighetsplanering avses enligt SiS en process där den intagne tillsammans med personal och socialtjänst sätter mål och delmål, bestämmer aktiviteter, följer upp, justerar verkställighetsplanen och planerar för olika utslussningsaktiviteter samt för tiden efter frigivning. Verktällighetsplanen ska utvärderas minst var åttonde vecka och revideras vid behov. I båda typerna av planer beskrivs bl.a. vilket mål som är kopplat till vilken behandlingsaktivitet, vilket syfte aktiviteten har och hur personalen ska göra för att stödja ungdomen. Behandlingsaktiviteten ska kopplas till ett eller flera delmål.

4.2.3 Iakttagelser och inhämtade uppgifter

Inledande iakttagelser

Nedan presenteras de iakttagelser som JO:s medarbetare har gjort på ett sätt som, så långt det är möjligt, överensstämmer med de begrepp som används av SiS i myndighetens egen beskrivning av vårdinnehållet. Det har dock varit svårt att inordna det som kartläggningen visar i SiS egen vårdstruktur. Presentationen utgår därför från de olika delar av faktiskt vårdinnehåll som har kunnat identifieras under inspektionsserien. Dessa delar är

programverksamheten, samtal och annan interaktion mellan de intagna och personal, tillgång till aktiviteter, tillgång till skola samt tillgång till hälso- och sjukvård.

Vårdens innehåll i form av programverksamhet
SiS beskriver att myndigheten arbetar med vissa specifika behandlingsprogram. På en generell nivå uppger myndigheten att det inom ungdomsvården erbjuds strukturerade MI-samtal (Motiverande Samtal) samt deltagande i programmen A-CRA (Adolescent Community Reinforcement Approach) eller ÅP (Återfallsprevention) i syfte att behandla missbruksproblematik. Behandlingsprogrammen PULS (Problemlösning Umgänge Livsmål Självkontroll) och ART (Aggression Replacement Training) avser att minska återfall i kriminalitet medan deltagande i programmet STOPPA (Start Teori Och Praktik Paus Avslut) erbjuds till barn och ungdomar som har begått sexuella övergrepp. Det ska också finnas ett program om kommunikation som riktar sig till anhöriga, och flera icke-obligatoriska insatser som kan erbjudas vid behov.

Alla inspekterade ungdomshem kan erbjuda programverksamhet i någon form. De program som hemmen uppger att de använder sig av är PULS, ART, ÅP, A-CRA och STOPPA. I vilken utsträckning som de olika programmen används skiljer sig dock åt mellan hemmen. Det kan även se olika ut mellan avdelningarna på en och samma institution. Av de 44 barn och ungdomar som har intervjuats var det 21 som deltog eller hade deltagit i ett eller flera behandlingsprogram. Flest deltagare i ett program var i *Råby* (12 av 13 ungdomar). Vid *Folåsa* uppgav ledningen att de har som målsättning att alla barn ska erbjudas ART. Av de nio som intervjuades där var det tre som deltog i programmet ART. Programmet var i en uppstartsfas och personalen genomgick utbildning. Vid *Bärby* var det 3 av 13 ungdomar som hade ett behandlingsprogram som behandlingsaktivitet. De vårdades på en avdelning för ungdomar som verkställer sluten ungdomsvård för sexualbrott. De deltog i STOPPA. Vid *Ljungbacken* var det tre av de åtta intervjuade ungdomarna som deltog i programmet ART. Ingen av de nio ungdomarna som verkställer sluten ungdomsvård vid hemmet deltog i något behandlingsprogram. Ledningen framhöll att hemmet inte har i uppdrag att ta emot ungdomar som verkställer sluten ungdomsvård och att hemmet inte heller är rustat för eller har kompetens för det. Eftersom det varit osäkert om ungdomar som verkställer sluten ungdomsvård fortsatt ska vara placerade i hemmet, har de inte heller erbjudits någon programverksamhet. Hemmet kan inte möta deras behov och de får inte en meningsfull vård. Enligt ledningen innebär placeringen av ungdomar som verkställer sluten ungdomsvård i hemmet att det i det närmaste blir fråga om att de förvaras där. En ungdom som verkställer sluten ungdomsvård beskrev att ”jag hade velat gå på PULS eller ART. Men eftersom jag är på den här avdelningen får jag inte det”.

På två av de inspekterade avdelningarna vid *Bärby*, en avdelning för ungdomar som verkställer sluten ungdomsvård och en avdelning för LVU-

ungdomar med särskilda tillsynsbehov, erbjöds inte ungdomarna att delta i något behandlingsprogram. Avdelningspersonal beskrev att det inte bedrivs någon specifik behandling på dessa avdelningar. Det framkom i samtal med personal att behandlingspedagoger har utbildats i PULS men att de inte får praktisera programmet på avdelningen. Enligt personal finns det dessutom oklarheter kring hur programverksamheten ska organiseras och vem som ska hålla i programmen.

Vid *Råby* beskrevs att det finns utbildade behandlingspedagoger och behandlingssamordnare i en sådan omfattning att hemmet kan erbjuda ett flertal program. Programmen ges på fasta dagar efter skoltid. I hemmet bedrivs programmen i dess helhet, dvs. vissa delar av programmen bryts inte ut på ett sätt som gör att bara vissa moduler används. Ungdomar i *Råby* kan genomgå fler än ett behandlingsprogram. Personal vid andra ungdomshem, t.ex. *Folåsa*, uppgav att programmen kan behöva anpassas så att endast vissa moduler används. Som exempel angavs att även några barn inom öppenvården hade fått delta i programverksamheten. Även vid *Ljungbacken* beskrev både ledningen och personal att man bryter ut delar av programmet för att anpassa det efter individens behov. Avdelningspersonal framhöll att så kan ske också av resursskäl, eftersom det krävs två behandlingssamordnare för att genomföra ett program i dess helhet och att det kan saknas tillräckliga resurser för det. I de samtal som fördes med ledning och personal under inspektionerna, nämndes att om det erbjuds för många program kan det finnas en risk för att personalen inte blir tillräckligt duktiga i att genomföra något av programmen.

Vårdens innehåll i form av samtal och annan interaktion

Såväl de intagna som personal beskrev i intervjuer att barn och ungdomar har olika typer av samtal med personal i hemmen. Dessa samtal beskrivs vanligen som stödsamtal eller behandlande samtal i planerna.

I samtliga ungdomshem beskrev barn och ungdomar att de har någon form av samtal med en psykolog. Sådana samtal kan äga rum i utredande syfte men även som ett stöd för barnet eller ungdomen. I vissa behandlings- och verkställighetsplaner, främst de som JO:s medarbetare har tagit del av från *Råby* och *Folåsa*, räknas detta som en behandlingsaktivitet. Den benämns då som ett kvalificerat stödsamtal och har ett formulerat syfte som är kopplat till specifika delmål i barnets eller ungdomens planering. Vid *Ljungbacken* och *Bärby* hade ingen av de intervjuade ungdomarna en sådan behandlingsaktivitet i sin behandlings- eller verkställighetsplan. Även i de hemmen uppgav dock ungdomar att de har återkommande samtal med psykolog. Tillgången till psykologer varierar mellan hemmen och det råder delvis olika uppfattningar om vad deras huvudsakliga uppgift är. I *Bärby* uppgav t.ex. ledningen att psykologens främsta uppgift är att ha en utredande funktion och att utbilda personal. I *Folåsa* finns det tillgång till familjebehandlare och psykologer som arbetar i olika team med individuella insatser för barnen tillsammans med avdelningarna. Hemmet har även ett

samarbete med barn- och ungdomspsykiatri i Linköping och ett samverkansavtal med Region Östergötland.¹⁰

Såväl intagna som personal beskrev också en annan form av samtal. Det är då huvudsakligen fråga om samtal mellan de intagna och avdelningspersonal på mer daglig basis. En majoritet av barnen och ungdomarna uppgav att de har samtal med sin kontaktperson regelbundet. De stämmer av hur det går, hur de mår eller om något speciellt har hänt. I övrigt beskrev barnen och ungdomarna att den interaktion de har med personalen är att umgås i största allmänhet, att de kan be personalen om konkret hjälp och att de ibland kan ta upp en viktig fråga med någon som de känner förtroende för. Den bilden bekräftas även i samtal med personalen. I intervjuer med avdelningspersonal kom det i samtliga ungdomshem fram att de i sitt kontaktmannaskap har regelbundna samtal med de intagna och att de i dessa samtal följer upp tillsammans med barnet eller ungdomen hur det går. I övrigt beskrev avdelningspersonalen att de framför allt umgås med barnen och ungdomarna när de är på avdelningarna, samtalar med dem vid incidenter eller när något inte fungerar och arbetar med att de ska följa rutiner och vara skötsamma. Den form av samtal och annan kontakt mellan intagna och personal som nu har beskrivits framstår som en del i den omsorg och stabilisering som enligt myndigheten ska vara den första delen i ungdomsvården.

Vårdens innehåll i form av olika aktiviteter

Utifrån den kartläggning som har gjorts genom intervjuer och granskning av de intagnas behandlingsplaner, kan det konstateras att tillgången till idrott är en central del av barnens och ungdomarnas vardag. Alla ungdomshem erbjuder möjligheter att utöva idrott, såväl utomhus som inomhus. SiS definierar hälsofrämjande aktiviteter som en strukturerad behandlingsaktivitet, som kan framgå av en intagens behandlings- eller verkställighetsplan.

Utöver idrottsaktiviteter har det i intervjuer med barn och ungdomar samt personal framkommit att det även finns andra typer av aktiviteter. På avdelningarna finns ofta TV-spel, andra typer av spel och pingisbord. De intagna kan också titta på TV eller använda en mediaspelare eller surfplatta. Det kan även finnas pysselrum på avdelningen. Vid Råby finns en keramikstudio, en cykelverkstad och ett växthus. Hemmen kan i olika utsträckning även erbjuda sådant som promenader på området med personal eller bad i en sjö. Det finns också vissa aktiviteter som sker utanför hemmen, t.ex. ridning, boxning och fotbollsträning.

¹⁰ Hemmet var ett av SiS ungdomshem som deltog i projektet integrerad vård, se <https://www.stat-inst.se/var-verksamhet/halso-och-sjukvard/integrerad-vard/>.

Gemensamhetsutrymme på avdelningen Malinsro i ungdomshemmet Råby

Tillgången till idrottsaktiviteter och andra aktiviteter varierar dock mellan hemmen och även mellan olika avdelningar i samma hem. Vid *Råby* beskrev många ungdomar att de har tillgång till meningsfulla aktiviteter, bl.a. sådana som de utövar tillsammans. En ungdom beskrev t.ex. att de uppskattar när personal är med och spelar fotboll. En annan uppgav att det är lätt att delta i aktiviteterna. Till skillnad från de andra hemmen är aktiviteterna i *Råby* schemalagda på ett tydligt sätt. Ungdomarna vet i förväg vad de ska göra under veckan och efter skolan. Vid de övriga besökta ungdomshemmen är det vanligt att det i stället tillämpas en ordning där barnen och ungdomarna tillfrågas dag för dag vad de vill göra.

Att tillgången till aktiviteter varierar blir särskilt tydligt för de ungdomar som är placerade i ett hem med en lägre säkerhetsklass än vad som egentligen krävs för att ha dem placerade där. I *Ljungbacken* fanns ungdomar som verkställer sluten ungdomsvård på bl.a. avdelningarna Nord- och Sydkoster. Dessa avdelningar har ett skalskydd dvs. stängsel. Ungdomarna får som huvudregel inte röra sig utanför avdelningens skalskydd. Vid inspektionen var det endast en ungdom som tilläts ha aktiviteter utanför avdelningen. Övriga ungdomar var hänvisade till avdelningen och kunde inte gå till vare sig ett gym, idrottshallen eller en utomhusplan. Alla idrottsliga aktiviteter måste i stället ske på avdelningens rastgård. Personalen beskrev att det snarare blir fråga om att förvara dessa ungdomar eftersom hemmet inte kan erbjuda dem meningsfulla aktiviteter. En i personalen förklarade att ”en vanlig dag består av att titta på TV, prata med personal, spela kort, äta måltider och vara på rastgården. Ungdomarna får inte tillräckligt att göra och vi sitter fast här.” En majoritet av ungdomarna beskrev att det inte finns tillräckligt mycket att göra och att de känner tristess. En ungdom berättade att ”det känns inte meningsfullt, det känns som att jag fördriver tiden. Jag hade önskat att få gå

ut, gå till gymmet, till fotbollsplanen, se en annan miljö.”

Avdelningspersonalen beskrev också att bristen på aktiviteter påverkar den övriga behandlingen.

I *Bärby* finns en liknande situation för de LVU-ungdomar som är placerade på Klockbacka, en avdelning för ungdomar med särskilda tillsynsbehov. De släpps inte ut utanför avdelningens skalskydd annat än i undantagsfall. Klockbacka har ett eget gym. Men trots det är de ungdomar som är placerade där, på samma sätt som ungdomarna vid *Ljungbacken*, i stort sett hänvisade till den egna avdelningen för samtliga övriga aktiviteter.

Boenderum på avdelningen Klockbacka i ungdomshemmet Bärby

Även på de avdelningar där ungdomarna får röra sig utanför avdelningen för att delta i aktiviteter är det inte ovanligt att sådana inte kan genomföras i praktiken. På avdelningen Höjden i *Bärby* beskrev personal att möjligheten till aktiviteter i praktiken begränsas av ungdomarnas säkerhetsnivå och av en sårbar bemanningssituation. Det förekommer t.ex. att aktiviteter ställs in på grund av personalbrist, och då blir ungdomarna kvar på avdelningen. Det är främst de gemensamma aktiviteterna som inte kan genomföras. En ungdom beskrev att det skulle kännas mer meningsfullt med aktiviteter som de gör tillsammans med andra intagna och att han då skulle ha något att se fram emot under dagen. En annan ungdom beskrev att han skulle vilja gå till idrottshallen men att det inte är roligt att gå dit ensam.

Även i *Folåsa* och *Råby* beskrev såväl barn och ungdomar som personal att möjligheten till aktiviteter påverkas av bemanningsläget och de riskbedömningar som görs. Vid *Folåsa* uppgav personal att de på grund av

säkerhetsskäl måste dela upp barnen vid aktiviteter, vilket gör att personalen inte räcker till. Även i *Råby* beskrev personalen att de kan behöva ställa in aktiviteter vid personalbrist.

Vid *Folåsa* tillämpas ett system med poäng för olika moment som barnet ska klara av för att få göra en särskild aktivitet. Här tillämpas alltså ett s.k. förstärkningssystem. Grunden är att barnet har ett antal poäng och ska klara vissa moment för att få behålla poängen. Om ett moment inte genomförs, trots påstötning, förlorar barnet poäng. De moment som ingår är t.ex. att de ska stiga upp på morgonen i rätt tid, gå till skolan och uppföra sig väl. Vid *Folåsa* finns det barn som har aktiviteter utanför hemmet, t.ex. ridning eller boxning. Om ett barn inte har tillräckligt med poäng därför att han eller hon inte har "klarat sin dag" ställs en sådan aktivitet in. Enligt ledningen och personalen är tanken att aktiviteter ska ses som en belöning när barnet har gjort rätt. Flera av de intervjuade barnen beskrev dock att de känner sig bestraffade när de inte får delta i en aktivitet, och de upplever att det är något som tas ifrån dem och som de har rätt till. Ett barn förklarade att hon har svårt att gå upp på morgonen och att hon därför försover sig. Hon sade att hon förstår att man kan förlora poäng om man slår någon annan, men inte för att man inte går upp ur sängen. Ett barn tyckte att personalen kunde förvarna om att aktiviteter kan komma att dras in. Några barn ansåg vidare att det är bra med "förstärkare" och att de uppmuntrar dem till att göra bra saker. Ett barn uttryckte att "förstärkare är jättebra för mig, annars hade jag inte gått till skolan". Ledningen vid *Folåsa* uppgav att de har uppmärksammat att vissa aspekter av förstärkningssystemet inte är bra och att de framöver behöver ändra utformningen av det så att det inte uppfattas som bestraffande. Vid *Råby* används ett system där ungdomar kan "tjäna" polletter som de kan köpa olika artiklar för. Om de t.ex. inte går till skolan en dag förlorar de polletter för den dagen. De får inte heller delta i vissa aktiviteter på eftermiddagen, som sker i s.k. förstärkningsrum.

Vårdens innehåll i form av skola

Inspektionerna visar att skolan har en central roll för många av barnen och ungdomarna. Den utgör en stor del av deras dag och är ofta en del av deras behandlings- och verkställighetsplaner. Flera av barnen och ungdomar uttryckte att de gillar skolan, att lärarna är bra och att de får stöd och anpassning i skolan. "Skolan i SiS är den bästa man kan få", sade en ungdom i *Bärby*. Vid *Folåsa* uttryckte ett barn att "skolan är viktigast" på SiS.

Skolnärvaron är enligt den gjorda kartläggningen generellt sett hög, även om inte alla deltar i full utsträckning. Närvaron varierar från full skoldag till några timmar per vecka. Det är få som inte går i skolan alls. Det gäller även för icke-skolpliktiga elever. *Råby* har högst skolnärvaro bland de inspekterade hemmen.¹¹ Där går ungdomarna i skolan mellan kl. 9–12 och kl. 13–15. Även

¹¹ Varje elev ska ha schemalagd undervisningstid motsvarande 23 timmar i veckan, SiS verksamhetsplan för åren 2025–2027. Medelnärvaron vid *Råby* är 19 timmar per vecka enligt uppgift från ledningen vid hemmet.

Folåsa, där barnen är skolpliktiga, har en hög skolnärvaro. Vid *Bärby* och *Ljungbacken* är skolnärvaron inte lika hög. Anledningen till att de som är intagna i de hemmen inte går till skolan, kan enligt personal bl.a. vara att ungdomarna har en bristande skolmotivation, att de är trötta eller mår dåligt. En ungdom i *Ljungbacken* uppgav att han var rädd för att bli attackerad av andra ungdomar i skolan. Ett barn i *Folåsa* berättade att hon är rädd för att gå till skolan då det hänt att andra ungdomar brutit sig in i hennes rum när hon varit i skolan.

Alla ungdomar har dock inte tillgång till skolundervisning i samma utsträckning. Ungdomar som verkställer sluten ungdomsvård på t.ex. Syd- och Nordkoster vid *Ljungbacken* eller LVU-ungdomarna på avdelningen Klockbacka i *Bärby*, har p.g.a. säkerhetsrisker inte tillgång till undervisning i skolbyggnaden utan undervisas huvudsakligen på avdelningen. Ungdomarna som verkställer sluten ungdomsvård på Syd- och Nordkoster påtalade att skolan ofta ställs in eftersom lärarna är sjuka och vikarier saknas. Samtidigt framförde de att de vill gå mer i skolan. En ungdom beskrev undervisningen som ”kass” och att det saknas tillräckligt med undervisningsmaterial. Vidare framkom att de upplevde att ”skolan prioriterar bort LSU-unga”. För ungdomar som inte får gå till skolan p.g.a. säkerhetsrisker blir instängdheten påtaglig.

Vårdens innehåll i form av hälso- och sjukvård

De inspekterade ungdomshemmen har tillgång till sjuksköterskor, psykologer och läkare. Alla barn och ungdomar har träffat personal från nämnda yrkeskategorier. Den första kontakten med hälso- och sjukvårdspersonal sker i regel i nära anslutning till att de kommit till hemmet.

I samtal med barnen och ungdomarna kom det fram att deras erfarenhet av att ha tillgång till läkare och sjuksköterska skiljer sig åt. Flera ungdomar gav uttryck för långa väntetider. I *Ljungbacken* konstaterade en ungdom att ”sjuksköterskan är alltid upptagen när hon är här”. Det finns dock exempel på motsatsen. ”Jag träffar läkare när jag känner för det”, sade en ungdom i *Bärby* och i *Folåsa* beskrev ett barn att hon ”träffar sjuksköterskan varje morgon”.

Ungdomar i *Råby* förklarade att de, för att få träffa hälso- och sjukvårdspersonal, måste tala om varför de behöver göra det. En ungdom berättade att ”personal vill veta vad det gäller, om det är medicin eller något annat”. Samma ungdom beskrev att personalen därefter förmedlar informationen vidare till t.ex. läkaren. Ytterligare en ungdom från samma hem uppgav att personalen sitter med i rummet vid besöket. Om ungdomen vill, kan personalen vänta utanför. Samtidigt påtalade samma ungdom att ”det hörs ändå genom väggarna även om de går ut”.

Barnen, ungdomarna samt personalen i de inspekterade ungdomshemmen gav en samstämmig bild av att medicinering är vanligt bland de intagna. En majoritet av barnen och ungdomarna vid *Folåsa*, *Ljungbacken* och *Råby* uppgav att de får mediciner. Även personal beskrev att de flesta av barnen och

ungdomarna medicinerar och har någon form av diagnos. Ett barn eller en ungdom kan ha flera olika förskrivna läkemedel. Vanligast är mediciner som används mot sömnlöshet.

Särskilt om barnens och ungdomarnas behandlings- och verkställighetsplaner
Som redan nämnts ska det i varje plan preciseras de mål som vården har samt vilka aktiviteter som ska genomföras för att nå målen. Vid intervjuer med barn och ungdomar kom det fram att deras faktiska kännedom om innehållet i sina respektive planer varierar. Det fanns även variationer i hur delaktiga de känner sig i sin vård. Flera uppgav att de har eller har fått möjlighet att tillsammans med personal gå igenom planen samt att de har haft uppföljande samtal. Det var dock ett fåtal som ansåg att de själva hade kunnat påverka innehållet i planen och fått säga vad de upplevde som viktigt. Några ungdomar uppgav att de inte alls kände till sin plan och några berättade att de inte ansåg att det spelade någon roll vad som stod i den.

Efter en granskning av behandlings- och verkställighetsplanerna kan det konstateras att det förekommer variationer mellan hemmen vad gäller planernas utformning. Vid *Råby* och *Folåsa* är ofta delmålen, syftet med en aktivitet och hur aktiviteten ska utföras beskrivet på ett konkret sätt. Det framgår också hur personalen ska hjälpa barnet eller ungdomen att nå målen, och insatserna är tidsatta. Vid övriga ungdomshem är de behandlande aktiviteterna så pass allmänt beskrivna att det är svårt att förstå vad barnet, ungdomen och personalen ska göra. Avdelningspersonal på vissa avdelningar framförde att deras kunskap om innehållet i ungdomarnas behandlings- och verkställighetsplaner är låg och att de inte är tillräckligt insatta i de frågorna.

Några i personalen i *Råby* framförde att planerna är för långa och att innehållet är alltför abstrakt för att ungdomarna på ett optimalt sätt ska kunna ta till sig det. *Folåsa* har utvecklat en variant av behandlingsplanen i form av ett ungdomskort som består av förenklade planeringar med tidsatta mål i syfte att tillgängliggöra innehållet för barnen.

4.2.4 Konsekvenser och risker

Vad först gäller barnens och ungdomarnas deltagande i programverksamhet, visar inspektionsserien på förhållandevis stora variationer mellan såväl olika hem som olika avdelningar vid samma hem. Vid *Råby* erbjuds t.ex. de flesta av ungdomarna att delta i ett eller flera program. Programverksamheten är också schemalagd på ett tydligt sätt och det finns personalresurser som gör det möjligt att bedriva programmen på ett bra sätt. Situationen är sämre vid de andra hemmen. Det handlar bl.a. om att barns och ungdomars behov inte kan tillgodoses när de hänförs till en målgrupp som de inte passar in i eller placeras i ett ungdomshem där det inte finns nödvändig kompetens eller bemanning. I *Bärby* saknas en fungerande programverksamhet på två av de tre inspekterade avdelningarna. Utbildningsinsatser har bidragit till att viss personal nu kan bedriva programmet PULS. Avdelningarna hade dock inte kommit igång med vare sig PULS eller någon annan programverksamhet. I

Folåsa och *Ljungbacken* deltog bara ett fåtal av de ungdomar som intervjuades i programmet ART. I *Ljungbacken* finns dock ingen möjlighet för ungdomarna som verkställer sluten ungdomsvård att delta i någon programverksamhet alls. Detta förklarade ledningen med att hemmet saknar bl.a. resursmässiga förutsättningar för att ta emot ungdomar som verkställer sluten ungdomsvård, och att det dessutom var oklart om dessa ungdomar fortsatt skulle vara placerade i hemmet.

Det kan självfallet finnas naturliga förklaringar till att ett barn eller en ungdom inte deltar i ett visst behandlingsprogram. Det kan t.ex. handla om bristande mottaglighet eller motivation hos denne eller att programmets innehåll inte svarar mot barnets eller ungdomens behov av vård. De stora skillnaderna i deltagande som iakttagits under inspektionsserien kan dock inte förklaras endast med hänvisning till skillnader i barnen och ungdomarnas individuella behov. Det framstår snarare som att SiS vid *Bärby* och *Ljungbacken* inte har lyckats organisera sin verksamhet på ett sätt som garanterar att samtliga ungdomar kan erbjudas deltagande i något av de program som ska finnas vid hemmen. Att ungdomar med en omfattande problematik inte får tillgång till några programinsatser alls utgör en allvarlig brist, eftersom det innebär att ungdomarna inte får tillgång till den vård som de behöver. Det är också anmärkningsvärt att SiS väljer att placera ungdomar som verkställer sluten ungdomsvård i hem som saknar reella förutsättningar att ge verkställigheten ett adekvat innehåll. JO har under lång tid varit kritiskt till den lösningen eftersom den får påtagligt negativa konsekvenser för både verksamheten och de intagna, oavsett om de är placerade där med stöd av LVU eller för att verkställa sluten ungdomsvård.

Som redan nämnts har SiS som myndighet fastställt vilka program som ska erbjudas på de särskilda ungdomshemmen. Det får på ett generellt plan antas att programmen har valts ut för att motsvara den målgruppen som de enskilda hemmen ska ta emot och att dessa ska kunna tillgodose de placerade barnens och ungdomarnas behov. Eftersom utformningen av programmen är sådan att de inte är avsedda att tillämpas på alla individer, och då en intagen först ska ha bedömts som lämplig för en viss programinsats, bör hemmen ha en viss beredskap för att kunna erbjuda ett programutbud som kan täcka varje individs behov. I annat fall innebär det en tydlig risk för att barnet eller ungdomen inte får tillgång till adekvat vård.

Vid *Ljungbacken* och *Folåsa* erbjuds barnen och ungdomarna modifierade versioner av olika behandlingsprogram, där vissa moduler ibland väljs bort. I en riktlinje för arbetet med kunskapsbaserade program anger SiS att det är viktigt att programmen utförs i enlighet med dess manual för att bibehålla kvalitet och programtrohet. SiS skriver att utgångspunkten är att ett program ska genomföras enligt manualen, men ibland kan innehåll och genomförande behöva anpassas för att öka möjligheten för att barn, ungdomar och klienter ska kunna ta till sig insatsen. Deltagare som t.ex. har svårt att rikta och bibehålla fokus och energi eller har inlärningsproblem, kan vara i behov av

anpassningar. Det första steget är att göra anpassningar i det strukturella upplägget genom att t.ex. skapa små grupper, ta fram pedagogiska anpassningar och hålla kortare träffar uppdelade på fler tillfällen. Det nämns emellertid inte att bristande personalresurser kan vara ett skäl till att ett program behöver modifieras.

Utifrån riktlinjen ovan kan det konstateras att myndigheten själv anser att anpassningar i behandlingsprogrammen inte primärt bör innebära att vissa moduler från programinnehållet ska väljas bort. Denna utgångspunkt framstår som rimlig, inte minst därför att det inte kan säkerställas att programmets kvalitet upprätthålls vid större förändringar av dess innehåll. Förändringar som innebär att ett program skalas av ökar alltså risken för att barn och ungdomar som går programmet ändå inte får tillgång till den vård som de behöver. När själva innehållet i ett program förändras finns det även en risk för att det uppstår oklarheter för både ungdomar och personal om vilka insatser som ungdomarna faktiskt har fått tillgång till. Sådana oklarheter kan leda till att barnens eller ungdomarnas behov av eventuella ytterligare insatser inte uppmärksammas, vilket är problematiskt.

Med hänsyn till svårigheterna att avgöra huruvida förändringar i programmets innehåll är lämpliga eller inte, framstår det också som självklart att det endast bör vara barnens eller ungdomarnas individuella behov, och inte t.ex. hemmets personalsituation, som ska styra huruvida eventuella anpassningar görs av ett program. Det är problematiskt att det vid *Ljungbacken* upplevdes att sådana anpassningar kunde ha sin grund i bristande personalresurser.

Inspektionsserien visar att det finns stora variationer när det gäller barnens och ungdomarnas tillgång till aktiviteter. I *Råby* finns det förhållandevis stora möjligheter att utöva idrott och andra aktiviteter. Aktiviteterna är också schemalagda, vilket är en framgångsfaktor. I andra hem är inte möjligheterna till aktiviteter lika stora. Det är mycket problematiskt att vissa ungdomar vid *Bärby* och *Ljungbacken* är helt begränsade till sina avdelningar för i stort sett samtliga aktiviteter. Det innebär en stor risk för att dessa ungdomar inte får tillräcklig stimulans i vardagen.

Vid samtliga hem uppgav personal att oförutsedda händelser i personal- eller barn- och ungdomsgruppen påverkar möjligheterna att ge de intagna tillgång till meningsfulla aktiviteter. Det är uppenbart att en bemanning som inte klarar av att hantera några få avvikelser från den vanliga planeringen utan att behöva ställa in aktiviteter är alltför sårbar. Att ha en så pass låg beredskap för oförutsedda händelser riskerar att leda till att framför allt de organiserade och gemensamma aktiviteterna begränsas eller t.o.m. uteblir.

I *Folåsa* och *Råby* tillämpas ett system som innebär att skötsamhet belönas och att misskötsamhet kan innebära att förmåner i form av exempelvis aktiviteter dras in. Det kom fram att systemet inte tillämpas på ett lämpligt sätt. Barnen och ungdomarna uppfattar systemet som bestraffande, vilket

stämmer väl överens med hur negativa bestraffningar fungerar ur ett inlärningsteoretiskt perspektiv.¹² Att barnen och ungdomarna blir utsatta för negativa bestraffningar kan i och för sig leda till att det icke önskvärda beteendet minskar. Det finns dock en stor risk att detta inte leder till eftersträövade beteendeförändringar som vidmakthålls över tid. Negativa bestraffningar är inte något som myndigheten systematiskt bör använda sig av.

Vid inspektionerna har det också kommit fram att barnen och ungdomarna får tillgång till skolundervisning i olika grad med varierande kvalitet. De ungdomar som undervisas på avdelningen i stället för i hemmets ordinarie skolverksamhet har inte fullt ut samma tillgång till lärare, undervisningstid eller undervisningsmaterial. Det visar bl.a. på de svårigheter som följer av att ett hem, som t.ex. Ljungbacken, tar emot ungdomar som inte tillhör deras målgrupp och där säkerhetsaspekter blir avgörande för hur skolverksamheten kan bedrivas. En välfungerande skolverksamhet är central för barns och ungdomars hälsa, utveckling och framtid. Det är därför oroväckande att en del av framför allt ungdomarna som verkställer slutna ungdomsvård riskerar att få en sämre skolgång.

Inspektionsserien visar att barnen och ungdomarna har tillgång till hälso- och sjukvård, även om en del av dem ansåg att de fick vänta onödigt länge innan de fick hjälp. Det är dock oroväckande att ungdomarna i Råby kände sig tvungna att för personal redogöra för sina medicinska besvär för att få en tid hos hälso- och sjukvårdspersonal. En sådan rutin är inte förenlig med gällande regelverk och utgör dessutom ett onödigt intrång i den enskilda ungdomens personliga integritet och värdighet. Personalens uppgift ska i dessa situationer begränsas till att förmedla kontakt mellan ungdomen och sjukvårdspersonal. Det är vidare problematiskt att medföljande personal är närvarande när ungdomen träffar sjukvårdspersonal. SiS måste alltid förhålla sig till den hälso- och sjukvårdssekretess som råder i förhållande till den intagne. Det är vidare en självklarhet att ungdomens personliga integritet i största möjliga utsträckning ska respekteras i förhållande till medföljande personal. Utgångspunkten ska därför vara att ungdomen ska kunna träffa t.ex. en läkare eller en sjuksköterska enskilt.

När det gäller utformningen av behandlings- och verkställighetsplanerna är det problematiskt att flera i personalen upplever att planerna är alltför omfattande och att innehållet är svårtillgängligt. Alltför allmänt formulerade mål och aktiviteter riskerar att bli svåra att både förstå och försöka uppnå. Det finns också en risk för att sådana allmänt formulerade åtgärder inte blir av eller utförs i mindre utsträckning eller på annat sätt än vad som behövs. Om behandlings- och verkställighetsplanerna är otydliga finns också en risk för att barnen och ungdomarna tappar engagemang och intresse för sin egen

¹² Kazdin, A. E., & Bootzin, R. R. (1972). The token economy: an evaluative review. *Journal of applied behavior analysis*, 5(3), 343–372, <https://doi.org/10.1901/jaba.1972.5-343>

behandling. Det är mycket bekymmersamt att många av barnen och ungdomar inte upplever sig delaktiga i sin vård. Det kan medföra sämre förutsättningarna för en god vård.

4.2.5 JO:s rekommendationer

SiS rekommenderas säkerställa

- att barnet eller ungdomen är placerad vid ett hem där dennes individuella behov av vård kan tillgodoses,
- att det finns tillräckligt med utbildad personal för att kunna genomföra de olika behandlingsprogram som bedrivs vid hemmen,
- att behandlingsprogrammen primärt bedrivs enligt manual och bibehållen programtrohet och att eventuella modifieringar av programmen sker utifrån barnens och ungdomarnas mottaglighet,
- att alla barn och ungdomar dagligen erbjuds att delta i idrottsaktiviteter och andra aktiviteter och att det finns tillräckliga personalresurser för att genomföra dessa aktiviteter,
- att s.k. förstärkningssystem inte används som innebär att barn och ungdomar bestraffas,
- att alla barn och ungdomar får tillgång till en god skolundervisning i tillräcklig utsträckning,
- att det finns rutiner om tillgång till hälso- och sjukvård som dels innebär att personalen inte får mer medicinsk information än vad som krävs för en trygg och god omvårdnad på hemmet, dels är förenliga med såväl sjukvårdssekretessen som respekten för den enskildes integritet och värdighet, och
- att behandlings- och verkställighetsplanerna formuleras på ett så konkret sätt att både den intagne och personalen vet vad som förväntas av dem.